

A figura-alap viszony a nyelvben és a nyelvtudományban*

1. Bevezetés: a figura-alap viszony jelentősége a nyelvben és a nyelvtudományban

A figura-alap viszony, illetve a foregrounding (előtérbe helyezés/helyeződés) szövegbeli szerepére vonatkozó vizsgálatok jelentőségét Kocsány Piroska (2005: 48–49) egyik tanulmányában – Tolcsvai Nagy Gábor szövegmodelljéről szólva – a „telitalálat” kifejezéssel jellemzi. Ez a szó, azaz a „telitalálat” expresszív és ugyanakkor pontosan emeli ki azt a funkcionális kognitív szakirodalomból egyre inkább kirajzolódó tényt, hogy a figura-alap viszony a szövegvizsgálat meghatározó szempontjai között is különösen nagy figyelmet érdemel, lényegében nélkülözhetetlen elemzési szempont a szövegek komplexitásra törekvő leírásában, interpretációjában.

Az alábbiakban vázlatos, részben problémafelvető jelleggel a figura-alap viszony leírásának néhány aspektusát kívánom érinteni, egyelőre hangsúlyozottan nem összegző szándékkal, hanem csupán a jelen helyzetben különösképpen továbbgondolkodásra érdemesnek tűnő vonatkozások érintésével.

2. A figura-alap viszony nyelvészeti leírásának pszichológiai alapjairól

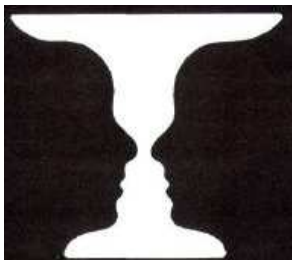
* A tanulmány az OTKA támogatásával, a 81315. sz., „Kognitív stilisztikai kutatás” című pályázat keretében készült.

Egyebek mellett például a MEGÉRTÉS LÁTÁS fogalmi metafora mint népi kategorizáció (folk categorization) is pontosan kifejezi azt a kognitív nyelvészetben tudományos módszertannal többszörösen kifejtett tényt, hogy a nyelvi műveletek az általános kognitív műveletek sorába tartoznak, illetve azt, hogy a kognitív műveletek különböző nagy típusai között, így például a nyelvi folyamatok és a vizuális érzékelés folyamatai között szoros analógia¹ van, az előbbiek sok szempontból az utóbbi folyamatok mintái alapján szerveződnek (vö. pl. Talmy „tér”- és Langacker „kép”-szemantikája; Talmy 2000, Langacker 2008; összefoglalóan l. pl. Wildgen 2008: 91–142). Elég itt olyan univerzális kognitív mechanizmusokra utalni, mint az analógia, a kategorizálás, a perspektivizáció – ide tartozik maga a figura-alap megkülönböztetés is. A langackeri kognitív grammatika nem állítja azt, hogy minden jelentés a téri vagy a vizuális érzékelésen alapul, de hangsúlyozza a „vizuális metafora” (visual metaphor) jelentőségét a nyelvelírásban, a jelentés megkonstruálásának modellezésében, és mint magyarázó érvényű fontos fogalmakat alkalmaz eredendően a téri és a vizuális érzékeléshez kötődő fogalmakat, például: fókuszálás, feltűnőség (prominencia), perspektíva (Langacker 2008: 55 és passim).

Törvényszerűnek tekinthető tehát, hogy a vizuális észlelés alapelveire vonatkozó általános pszichológiai eredmények jelentős szerepet kapnak a funkcionális kognitív nyelvészetben. A nyelvben megjelenő előtér-háttér viszony leírásának az előzményeit is leginkább az alaklélektanban (Gestaltpszichológia) találhatjuk meg.² Ennek a 19–20. század fordulóján létrejött pszichológiai irányzatnak, illetve ennek a pszichofizikai modellnek tágabb értelemben vett előzménye az az európai gondolkodás történetében nagy hagyományú gondolat, hogy az egészek meghaladják a részek pusztá összességét („az egész több, mint részeinek összessége”), ennek alapján azt hirdeti, hogy az egészek a részekhez képest elsődlegeseek. Közvetlen kiindulópontja az észlelésnek az elemi érzeteken túlmenő szerveződési folyamatai iránt felélénkült érdeklődés volt. A húszas években az irányzat kutatói (Wertheimer, Köhler és Koffka) az észlelés egészeivel (Gestalt) foglalkozva bizonyították, hogy észlelésünk mindig az egészek és viszonyok által van irányítva. A minket most mindekelőtt érdeklő előtér-háttér viszony szabályszerűségeire vonatkozóan leírták, hogy a tárgylátás előfeltétele, hogy az adott tárgyat annak háttérétől, valamint az együtt megjelenő tárgyakat egymástól elkülönítsük. Ezt a folyamatot nevezik perceptuális szegregációnak, illetve alakzat-háttér szegregációnak. A folyamat bemutatásakor – a mai pszichológiai szakmunkákat is követve ebben – Edgar Rubin kutatásaira is utalni kell (l. Rubin 1921). Rubin kísérletei bizonyították, hogy a látómező szerveződése „kényszerűen”, másképpen szólva: törvényszerűen megy végbe, azaz ha egy látási inger két vagy több elkülöníthető területet tartalmaz, akkor ezek között a figyelem (figyelemfelkeltés) szempontjából a következő különbség lép működésbe: egyfelől bizonyos rész(ek) előtérbe kerül(nek), a többi rész pedig háttér marad. Így egy előtérben álló figurát és egy e mögötti háttértartományt érzékelünk. Mindez legjobban az úgynevezett kétértelmű ábránál jelenik meg, ahol is a figura nem egyértelmű, a háttér és a figura felcserélődhet, mint azt Rubin híres ábrája, a Rubin-serleg is mutatja:

¹ Ugyanakkor nem éréktelen itt a különbségekre is utalni, így például arra, hogy a nyelvi műveletekben általában meghatározó az interakcionális, interszjektív jelleg, míg egy tárgy látási feldolgozása során eredendően más a helyzet.

² Az alaklélektan összefoglaló áttekintéséhez vö., illetve l. például: Pléh 1992: 158–71, Pléh 2000: 365–85, Kovács 2007: 166–7.

1. ábra
Rubin-serleg

A Rubin-serleg esetében a két alakzat a figura (vagyis központi tárgy) és a háttér funkcióját lényegében felváltva tölti be. A következő képen viszont már csak központi alakzat van, amit hol ennek látunk, hol annak:

2. ábra
Boring: Fiatal-idős nő

Meg kell jegyezni, hogy a figura-háttér jelensége nemcsak a vizuális ingerek esetében figyelhető meg, hanem a hangérzékelés, az ízeles és más érzékek során is.

A nyelvi kommunikáció egészére vonatkozathatóan, pontosabban a jelentés megkonstruálásának modellezéséhez és ezen belül a foregrounding értelmezéséhez is használhatónak tűnő szempontokat adnak a megértésre vonatkozó újabb pszichológiai kutatások is. Így a figyelem fókuszálásának, illetve a figura-alap viszonyának, a foregroundingnak a leírásához érdemes a megértési folyamat általános elveire is támaszkodni. Pléh (2006: 81) négy ilyen szabályszerűséget mutat be:

1. Az általánosítás elve szerint a hallottakat mindig besoroljuk valamilyen típusba. Ez érvényes a hangok szintjén és a magasabb szinteken, a nagyobb egységekre vonatkozóan is.

2. A statisztika és a szabályok viszonya mint elv azt jelenti, hogy a megértés során egyszerre támaszkodunk általános, az idegrendszer által leképezett statisztikai tényezőkre és sajátosan nyelvi szabályokra. Statisztikai alapú tényező például az, hogy a gyakoribb használatú szavakat könnyebben felismerjük. Szabályhoz kötődik például az, hogy egy tárgyias ige után egy tárgy mondatbeli jelenlétét várjuk el.

3. Alulról felfelé és felülről lefelé áramlás: ez az elv az ingerek és az elvárások „együttműködés”-ére és „vitá”-jára vonatkozik, például a viszonylag ritka szókezdő *pr* hangkapcsolat után az lehet az elvárás, hogy a folytatás *o* legyen, mivel több a *pro* résszel kezdődő szavunk, mint a *pr*-t más magánhangzóval folytató szerkezet, így ha például mégis a *pruszlik* vagy a *prűd* szó következik, akkor felül kell értelmezni az elvárásunkat.

4. A helyzethez igazodás és tanulás elve: a megértési rendszer folyamatos tanulásra van kényszerítve. Ide tartozik például az, hogy állandóan új szavak kerülnek a nyelvbe, ezeket meg kell ismernünk, tanulnunk, de természetesen ilyen értelemben az is „helyzethez igazodás”-nak és tanulásnak tekinthető, hogy a hallgató ráhangolódik az aktuális beszélő hangjára vagy szóhasználatára.

Mivel a nyelvi egységek (szimbolikus szerkezetek) feldolgozása, a jelentés konstruálása nagymértékben függ a begyakorlottság és az automatizáltság mértékétől, ezeknek az elveknek a figyelembevételével lényegében (legalábbis elméletileg) jól leírhatók a nyelvi kommunikáció egészen belül, legyen az szóbeli vagy írásbeli kommunikáció, olyan típusok, amelyek skalárisan nagyobb mentális erőfeszítést igényelnek, és ezáltal nagyobb figyelmet váltanak ki, és ez azt is jelenti, hogy ezek az egységek nagy valószínűséggel a figyelem előterébe kerülhetnek a jelentéskonstruálás folyamatában.

3. Az előtér-háttér viszony a recepcióesztétikában

Itt ugyan nincs mód részletezően kitérni a foregrounding fogalom recepcióesztétikai alkalmazásának és értelmezésének kérdéseire, de már csak azért sem szükségtelen legalább arra utalni, hogy ezen a területen is fontos szerepet kap az előtér-háttér dichotómia, a foregrounding jelensége, mert a recepcióesztétika bizonyos szempontjai a funkcionális kognitív stilisztikai megközelítés számára is tanulságokkal szolgálhatnak.

Iser nagy hatású, *Der Akt des Lesens: Theorie ästhetischer Wirkung* című munkájában fontos szerepet szán az előtér-háttér viszony bemutatásának (1994⁴: 155–61). Ezt a viszonyt az irodalmi „szövegstratégiák” között, az eltérés és a téma-horizont stratégiák mellett tárgyalja, de azt is kiemeli, hogy az előtér-háttér viszony mint a megértés centrális feltétele („zentrale Erfassungsbedingung”) minden szövegstratégia alapja (i. m. 161).

Itt kell még utalni a prágai strukturalista iskolához tartozó Jan Mukařovský (l. pl. 1932/2000), az újabb irodalomelméleti szakirodalomban is sokat idézett foregrounding fogalmára: Mukařovský modelljében a passzív, automatizálódott elemekkel állnak szemben az eltávolító, előtérbe helyezett elemek.

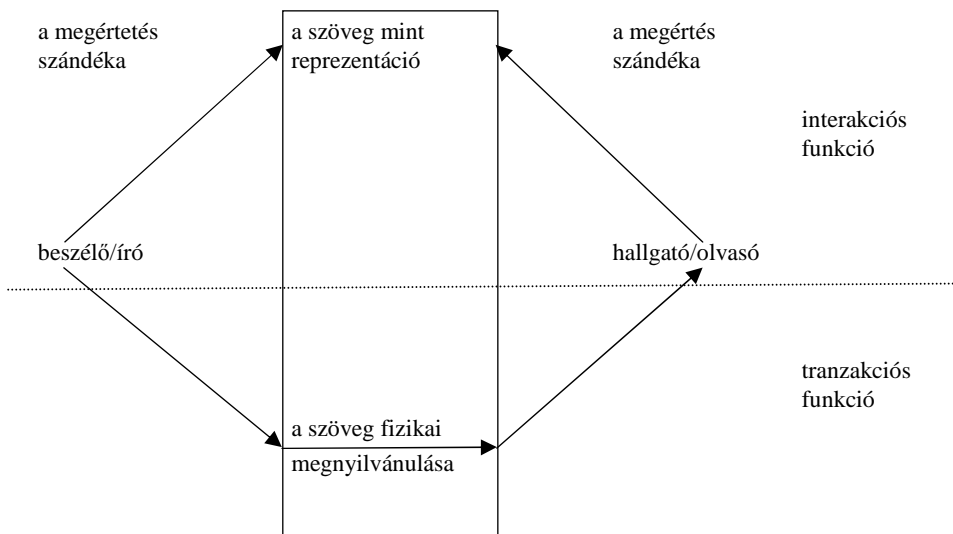
4. A figura-alap viszony funkcionális kognitív leírásának néhány aspektusáról

4.1. Ahhoz, hogy a figura-alap viszonyoknak a funkcionális kognitív nyelvleírásban betöltött szerepét akár megközelítően is fel tudjuk mérni, érdemes legalább röviden vázolni a funkcionális kognitív szövegfelfogás néhány olyan alaptételét, amely az itt vizsgált jelenség értelmezését, leírását közvetlenül vagy közvetett módon meghatározza. E modell (szövegfelfogás) összefoglaló bemutatásakor Tolcsvai Nagy Gábor munkáira támaszkodom (l. pl. Tolcsvai Nagy 1996, 2000, 2001, 2006, 2009 stb. – továbbvivő szakirodalommal).

A nyelvtudomány kognitív fordulatát jellemezve Tolcsvai Nagy (2000: 494) két elméleti és módszertani tényezőt emel ki: egyfelől a szemantika, az értelmi összetevő mondat- és szövegformáló szerepének előtérbe kerülését, másfelől azt, hogy a nyelvi egységek szerkezete mellett azonos hangsúlyt kapott azok feldolgozásának a folyamata, a műveleti oldal. Ez a két tényező határozhatja meg általánosságban a nyelvben megvalósuló figura-alap viszony, illetve a foregrounding további szövegtani-stilisztikai leírását is.

Kissé bővebben kifejtve a fent érintett elmélet és módszertan új szövegszemléletét: ez a modell a szöveget mint alapvetően nyelvi és értelmi műveletet és e művelet eredményét mutatja be, azaz a szöveg nyelvi formában megvalósuló értelmi egységként kap leírást. Maga a szöveg értelem szerkezete a szöveg létrehozásának és megértésének folyamatában jön létre a beszélőben vagy

a hallgatóban mint mentális modell. A szöveg mint művelet, vagyis az a mentális folyamat, amely a szövegstruktúrákat létrehozza és felismeri a szövegalkotásban vagy a szövegmegértésben, csak az interakció keretében értelmezhető. A nyelvi interakció sémáját az együttműködési alapelv kiemelésével Tolcsvai Nagy (1996: 42) ábrájával így mutathatjuk be:

3. ábra

A nyelvi interakció sémája Tolcsvai Nagy 1996 alapján

Az interakciónak ez a sémája szemléletesen mutat rá a figyelem(irányítás) és ezáltal a figura-alap viszony, illetve a foregrounding több meghatározó aspektusára: így például arra, hogy a figyelem-irányítással, illetve a figyelemmel összefüggő nyelvi jelenségek csak a dinamikus jelentésképzés keretében írhatók le; arra, hogy mindez megjelenhet a reprezentáció, a konceptualizáció sajátos módjaiban, illetve a szöveg fizikai megnyilvánulásának speciális formáiban (vö. Talmy 2007³), vagy például arra, hogy a foregrounding elemzéseiben is termékeny szempont lehet az együttműködési alapelv figyelembevétele, utóbbi értelemben a foregrounding műveletek „konstruktív hozzájárulás”-ok a jelentésképzéshez. Az interakcióból kiinduló alapokra épülő elemzés a tága értett pragmatika módszertanával, a kontextus figyelembevételével működtethető (vö. pl. Tátrai 2004).

A foregrounding leírásának egyik lehetséges aspektusa az is, hogy a szöveg különböző szintjeihez kötte vizsgáljuk a jelenséget. Tolcsvai Nagy (2000: 498, vö. 2001: 48–9) például rámutat arra, hogy „a feltűnő, figuraként funkcionáló nyelvi egységek alapvető szerepet játszanak a szöveg mikroszintjén az elemi kapcsolás (megszokott elnevezésével a grammatikai kapcsolóelemek) kialakításában. Hasonlóképpen megjegyezhető, hogy a figura-alap megkülönböztetés nyelvi reprezentációja szerepet játszik a szövegtípusok elkülönítésében, így a cselekvéseket (szűkebb értelemben beszédaktusokat) is végrehajtó párbeszédekben nagyobb az aránya a figura jellegű nyelvi

³ Talmy (2007) *Attention Phenomena* című tanulmányában például a figyelem(irányítás) szempontjából előtérbe kerülő jelenségeket bemutatva ilyen kategóriákat vesz sorra: a morfémák tulajdonságain alapuló tényezők (Talmy a morféma fogalmát tágabban értelmezi a szokásosnál: idiómákat és bizonyos egyéb nyelvi szerkezeteket is beleért), morfológiai és szintaktikai tényezők, fonológiai tényezők stb.; ezek a tényezők természetesen kombinálódhatnak is.

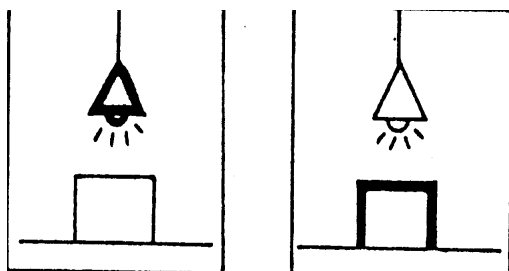
egységeknek, míg a monologikus szövegek egy részében (például a narrációkban, a történetmondásokban vagy a tudományos leírásokban) ellenkezőleg: az alap jellegű nyelvi egységek is gyakoriak”.

4.2. Ahogy azt Langacker (1988: 60–1, 1991: 27–32) alább idézendő, klasszikus „lámpapélda”-ja is bemutatja, a nyelv működésében döntő szerepe van a perspektívának. Több nyelvi struktúra, amelyeket más nyelvi modellben transzformáció eredményeként létrejött derivátumoknak vagy szinonimikusnak tartanak, lényegében az első- és a másodrendű figurák egymáshoz való viszonyának a megváltozásán, vagyis a foregrounding változásán alapul (vö. Bańcerowski 2000). A figura itt olyan alstruktúráként értendő, „amelyet »kiemelkedőként« észlelünk a többihez (az alaphoz) képest, amelynek különleges jelentősége van mint központi entitásnak, amely körül az egész észlelt dolog elrendeződik” (Langacker 1987: 120 – idézi Tolcsvai Nagy 1999: 161). Tehát az előtérbe helyezés szempontjából különböznek az alábbi mondatok: ugyanis arról van szó, hogy az első mondatban a lámpa kerül az elsődleges figuraként előtérbe, a másodikban pedig az asztal:

(1) *A lámpa az asztal felett van.*

(2) *Az asztal a lámpa alatt van.*

A profilálás tehát egy részstruktúra kiemelését, előtérbe helyezését és ezáltal a struktúra hierarchizálását jelenti:

4. ábra

(Wildgen 2008: 122 alapján, vö. Langacker 1988: 61)

4.3. A funkcionális kognitív stilsztika szempontjából alapvető fontosságú kérdés a foregrounding és a stílus összefüggéseinek feltárása. Ezzel kapcsolatban először is szükség van annak a megválaszolására, hogy mikor **stilsztikai jellegű** a foregrounding által előálló különbség. (Vö. *A lámpa az asztal felett van; Az asztal a lámpa alatt van.* Itt nyilván nem stílusbeli különbségről van szó.) Erről a kérdéstről szólva Tolcsvai Nagy (2005: 37) kiemeli, hogy a stílusbeli foregrounding nem azonosítható egyszerűen a szöveg szembevető vagy meglepő elemeire irányuló nagyobb figyelemmel, másfelől azonban a stílus csak akkor mutatkozik meg, akkor „lép működésbe”, amikor egyes formációk a figyelem középpontjába kerülnek mint figurák (i. m. 33). Ennek a jelenségnek szemléletes példái azok az ismétléses alakzatok, amelyek egy prototipikusan nem előtérben álló elemet helyeznek az elsődleges figura pozíciójába. Tolcsvai Nagy (2006: 640) példáját idézve: *Nagyon-nagyon hosszú időbe fog telni, míg elérjük céljainkat.* A *nagyon hosszú* szerkezetben a *nagyon* határozó nem áll előtérben, de az idézett mondatban az ismétlő aktiválás a prototipikusan nem előtérben álló elemet, illetve magát az ismétlő műveletet előtérbe helyezi, ezáltal a nyelvi szerkezet relevánssá válik stilsztikai szempontból.

Részletes és elemzésekkel is bemutatott további kifejtésre ugyan itt nincs lehetőség, de általánosságban a következőket mégis rögzíteni lehet és kell: A szöveg stílusstruktúrájának általános jellemzésére Tolcsvai Nagy (2006: 87) alapján két modellt állíthatunk fel: az első szerint minden szövegnek van valamilyen stilisztikailag közömbös alapszintje, ebből emelkednek ki a stilisztikailag feltűnő elemek. A másik modell szerint összjátékuk révén a szöveg nyelvi elemei mintegy önmaguk hozzák létre a szöveg stílusát egy megértői műveletsorban, amelyben a korábbi, tipizált ismeretek mind a stíluspotenciált, mind a szociokulturális tényezőket illetően működésbe lépnek, illetve az adott szöveg típusának megfelelő tipikus stílusstruktúra mint elvárás jelenik meg, mégpedig úgy, hogy ez a tudás nem zárt normaként, hanem a prototípuselvnek megfelelően érvényesül. Számunkra most az tűnhet lényegesnek, hogy bármelyik modellel is számoljunk, az csak a figura-alap viszony vizsgálatával lesz értelmezhetővé és alkalmazhatóvá a stílusanalízisekben. Az első esetben ugyanis a stilisztikailag közömbös alapszint válik háttérre, míg a másikban a prototípuselvnek megfelelő elvárásként megjelenő tipikus stílusstruktúra.

5. Összegzés

A funkcionális kognitív stilisztika idetartozó lehetőségeit röviden összegezve megállapítható, hogy plauzibilis megoldás lehet egy olyan modell alkalmazása, amelyben határozott megkülönböztetést kapnak az előtérbe kerülő és a háttérbe képező elemek. Egy ilyen megkülönböztetésnek egyaránt építenie kell a szemantikai(-pragmatikai) és a szintaktikai alapokra, vagyis a megkülönböztetés alapja általánosságban „a szöveglétrehozás és szöveg megértés során lezajló műveletek keretében történő előtérbe helyezés (»foregrounding«), a kiemelkedő, feltűnő jelleg szerepe, vagyis az a szerkezeti és műveleti jellemző, amely a szöveg bizonyos elemeit fontosabbnak, kiemelkedőbbnek tartja a többinél, ezáltal a feldolgozásban előtérbe helyezi” (Tolcsvai Nagy 2001: 48).

Kocsány Piroska (2005: 48–9) a bevezetőben idézett tanulmányában, miután megállapítja azt, hogy a figura-alap kettősség fogalma és a foregrounding fogalom jól használható különböző szövegbeli jelenségek leírására – példaként a szövegben aktualizálódó szójelentéseket, a téma-réma viszonyokat, a szövegfókusz és szövegtopik kezelését említi –, azt is joggal hangsúlyozza, hogy mégis el kell gondolkodnunk azon: mi a relevanciája ezeknek a kategóriáknak egy nyitott, műveleti elemzésben, amelynek során a szövegben a mindenkori, tágra értelmezett kontextus függvényében dőlhet el, hogy mit tekintünk alapnak, és mit figurának. (Másképp azt is elismeri, hogy nem teljesen önkényes a figura és az alap szövegbeli észlelése és leírása.) Vagyis arra figyelmeztet: célravezető lehet terminusértékben ott és akkor használni ezeket a fogalmakat, ahol és amikor azok mibenlétét egy megadott rész kérdés tárgyalásakor „a lehető legnagyobb mértékben szabályozottnak tételezhetjük”, míg másutt, más közegben, például az interpretáció során használva szemléletes metaforikus fogalom lehet belőlük. Magam is úgy gondolom, hogy a Kocsány Piroska által javasolt megfontolásokra építve a fent érintetteket tovább kifejtve és szükség szerint pontosítva, illetve újabb szempontok bevonásával kiegészítve a stilisztika szempontjából feltétlenül érdemes továbbgondolnunk a figura-alap viszony és a foregrounding értelmezésének és alkalmazásának kérdéskörét.

SZAKIRODALOM

- Bañcerowski Janusz 2000. A kategorizáció és a jelentés a kognitív nyelvelméletben. *Magyar Nyelv* 96: 35–47.
- Iser, Wolfgang 1994. *Der Akt des Lesens: Theorie ästhetischer Wirkung*. München, Fink.
- Kocsány Piroska 2005. A szöveg tan filozófiája és gyakorlata. Gondolatok Szikszainé Nagy Irma, Petőfi S. János és Benkes Zsuzsa, valamint Tolcsvai Nagy Gábor könyvéről. In: Petőfi S. János (szerk.): *Adalékok a magyar nyelvészet szövegtani diskurzushoz. Három közelítés. Officina Textologica* 11: 9–53.
- Kovács Gyula 2007. Tárgyak, formák és alakok észlelése. In: Csépe Valéria–Győri Miklós–Ragó Anett (szerk.): *Általános pszichológia, I. Észlelés és figyelem*. Budapest: Osiris Kiadó, 161–88.

- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. Stanford, Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 1988. A view of linguistic semantics. In: Brygida Rudzka-Ostyn (ed.): *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins. 49–90.
- Langacker, Ronald W. 1991. *Concept, Image, Symbol: the Cognitive Basis of Grammar*. Berlin, New York, Mouton de Gruyter.
- Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford, University Press.
- Mukařovský, Jan 1932/2000. Standard Language and Poetic Language. In: Burke, Lucy–Crowley, Tony–Girvin, Alan (eds.): *The Routledge Language and Cultural Theory Reader*, 225–30.
- Pléh Csaba 1992. *Pszichológiatörténet*. Budapest, Gondolat.
- Pléh Csaba 2000. *A lélektan története*. Budapest, Osiris.
- Pléh Csaba 2006. A megértés folyamatának pszicholingvisztikai elemzése. In: Kovács Ilona – Szamarasz Vera Zoé (szerk.): *Látás, nyelv, emlékezet*. Budapest, Typotex Kiadó, 75–91.
- Rubin, Edgar 1921. *Visuell wahrgenommene Figuren: Studien in psychologischer Analyse*, 1. København–Christiania–Berlin–London, Gyldendalske Boghandel.
- Talmy, Leonard 2000. *Toward a Cognitive Semantics*. Volume I. Concept Structuring Systems. The MIT Press, Cambridge, MA.
- Talmy, Leonard 2007. Attention phenomena. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Herbert (eds.): *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford, Oxford University Press. 264–93.
- Tátrai Szilárd 2004. A kontextus fogalmáról. *Magyar Nyelvőr* 128: 479–94.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilsztikája*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1999. Térjelölés a magyar nyelvben. *Magyar Nyelv* 95: 154–65.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2000. A kognitív nyelvészet elméleti hozadéka a szövegten számára. *Magyar Nyelvőr* 126: 494–500.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2005. *A Cognitive Theory of Style*. Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2006. A szövegtíplógia megalapozása kognitív nyelvészeti keretben. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Szöveg és típus. Szövegtíplógiai tanulmányok*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 64–90.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2008. Topik és szövegtípus. In: Tátrai Szilárd–Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Szöveg, szövegtípus, nyelvtan*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 41–8.
- Wildgen, Wolfgang 2008. *Kognitive Grammatik: klassische Paradigmen und neue Perspektiven*. Berlin, De Gruyter.

Pethő József

Nyíregyházi Főiskola, BTMK

Magyar Nyelv-

és Irodalomtudományi Intézet

SUMMARY

Pethő, József

Figure vs. ground in language and in linguistic description

As shown by the literature on functional cognitive linguistics, the relationship between figure and ground and the operation of foregrounding deserve especially close attention, even more than other decisive factors of the study of texts. Indeed, these are indispensable points of analysis in a complex description or interpretation of texts. The present paper demonstrates the linguistic relevance of the figure/ground relationship and sketches some psychological and reception aesthetic precursors; then it discusses various aspects of functional cognitive linguistic description, with special emphasis on the issue of its aesthetic applications.

Keywords: functional cognitive linguistics, figure vs. ground, foregrounding, text, style